

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСУДЖЕНИХ, КОЛИШНІХ СПІВРОБІТНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті розкрито кримінально-виконавчу характеристику колишніх співробітників Державної пенітенціарної служби України. Зауважено на ставленні засуджених до вимог режиму виконання та відбування покарання, суспільно корисної праці, виховних заходів.

Ключові слова: засуджений, персонал, кримінально-виконавча система, позбавлення волі.

I. Вступ

Важливим напрямом наукових досліджень є розробка комплексних заходів, пов'язаних з оцінюванням ефективності діяльності кримінально-виконавчої системи (далі – КВС). Особливо це стосується установ виконання покарань (далі – УВП) у виді позбавлення волі. На першому етапі розробки критеріїв ефективності зазвичай необхідно враховувати показники, що характеризують внесок КВС у забезпечення правопорядку, захист прав і законних інтересів особи. При вирішенні більшості проблем особливу роль покладено на персонал Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС України). До цієї категорії громадян належать державні службовці, особи рядового й начальницького складу ДПтС України, інші працівники, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції з виконання кримінальних покарань, що в кінцевому результаті спрямовані на забезпечення досягнення мети покарання.

Пенітенціарна система України останнім часом переживає складний період, бо виявилася заручницею змін у державі. Особливу занепокоєність викликає той факт, що працівники КВС усе частіше вчинюють правопорушення та злочини, особливо корупційного спрямування.

Перебування в місцях позбавлення волі дає мало шансів щодо повернення колишніх співробітників КВС до звичного життя після звільнення. Немає можливості щодо застосування колишніх професійних навичок, оскільки раніше засуджених осіб не приймають на службу у ДПтС. До цього можна додати соціально-побутові проблеми, руйнування сімейних відносин тощо. Усе це відбивається на подальшій долі засудженого й від того, наскільки особа може протистояти негативним наслідкам позбавлення волі, залежить можливість її соціальної адаптації. Отже, кримінально-виконавча характеристика засудженого вимагає серйозного вивчення.

На теоретичному рівні цю проблему вивчали такі науковці, як: В. А. Бадира, І. Г. Богатирьов, В. В. Голіна, А. В. Градецький, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, О. Г. Колб, В. О. Меркулова, В. М. Трубников та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті – дати кримінально-виконавчу характеристику засуджених, колишніх співробітників ДПтС України та сформулювати пропозиції щодо зменшення негативного впливу позбавлення волі з метою подальшої соціальної адаптації особи в суспільстві.

III. Результати

Держава завжди опікувалася своїми правоохоронцями, навіть тоді, коли вони порушували закон. Окремий виправний заклад для всіх тих, хто стояв на сторожі державних інтересів, – більше необхідність, ніж привілей. В Україні це Менська виправна колонія № 91. Саме в цій установі виконують покарання у вигляді арешту, позбавлення волі на певний строк і довічного позбавлення волі. З 01.01.2004 р. Менську виправну колонію Управління ДДУВП у Чернігівській області (№ 91) наказом ДДУВП № 261 від 12.12.2003 р. визнано установою середнього рівня безпеки й видано відповідний сертифікат. Наказом Голови ДДУВП № 66 від 20.04.2004 р. при Менській виправній колонії утворено сектор мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання з плановим наповненням 50 осіб та сектор максимального рівня безпеки з плановим наповненням 10 осіб. Виправна колонія є установою КВС, яка провадить у життя державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

Необхідно вказати, що основними завданнями персоналу УВП є:

- реалізація єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань;
- забезпечення виконання вироків суду і застосування передбачених законом засобів виправлення засуджених, забезпечення, примусового лікування засуджених хворих на алкоголізм та наркоманію;

- забезпечення додержання вимог законодавства, запобігання злочинам, дисциплінарним проступкам з боку засуджених до позбавлення волі та щодо них, їх припинення та виявлення й розкриття злочинів, проведення дізнання у справах про ці злочини, здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- організація виробничо-господарської діяльності з наданням засудженим роботи, забезпечення їх професійної підготовки та загальноосвітнього навчання.

Таким чином, виправний процес, за яким буде надано кримінально-виконавчу характеристику засуджених, складається з режиму відбування покарання, суспільно корисної праці, виховних заходів, загальноосвітнього й професійно-технічного навчання.

Основою всіх основ у колонії є вимагання адміністрації від засуджених бездоганного виконання режиму. Під режимом розуміють врегульований нормами кримінально-виконавчого права порядок і умови виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі. Він виражає сутність і зміст покарання, оскільки в ньому здійснюється кара, тобто сукупність заборон і правообмежень, що використовуються до засуджених. Водночас режим встановлює правила поведінки всіх суб'єктів та учасників правовідносин, їх права й обов'язки, що виникають з приводу виконання й відбування покарання. Норми режиму забезпечують порядок реалізації правообмежень, прав і обов'язків відповідних суб'єктів і учасників процесу виконання й відбування покарання. Норми режиму також створюють необхідні передумови для застосування до засуджених заходів виправного впливу, а також для запобігання здійснення злочинів та інших правопорушень як засудженими, так і іншими особами.

Основними вимогами режиму в колонії є:

- обов'язкова ізоляція засуджених і постійний нагляд за ними для того, щоб виключалася можливість вчинення ними нових злочинів чи інших антигромадських вчинків;
- точне й неухильне виконання ними своїх громадських обов'язків;
- різні умови тримання відповідно до характеру та ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину, особи й поведінки засудженого.

У колонії встановлюється суворо регламентований внутрішній розпорядок. Зберігання засудженими при собі грошей і цінних речей, а також предметів, які заборонено використовувати в установах, не допускається. Перелік і кількість предметів та речей, які засуджені можуть мати при собі, а також порядок вилучення предметів, які заборонено використовувати в установах, встановлено Правилами внутрішнього розпорядку.

Зазначимо, що Менська колонія є специфічною, оскільки в ній поєднані всі види режимів. Згідно зі ст. 18 КВК України, в колонії утримуються засуджені до позбавлення волі на мінімальному, середньому й максимальному рівнях безпеки. Крім того, діють такі відділення: карантину, діагностики й розподілу; ресоціалізації; посиленого контролю; лікувально-оздоровче; соціальної адаптації, а також дільниці соціальної реабілітації. Вказані відділення локалізовані одне від одного. У відділенні карантину, діагностики й розподілу тримають окремо за термінами прибуття всіх щойно прибулих до колонії засуджених. У відділенні ресоціалізації тримають засуджених, направлених після проходження карантину, діагностики й розподілу, а також переведених з відділень соціальної адаптації. У відділенні посиленого контролю тримають засуджених, які під час перебування у відділенні карантину, діагностики й розподілу показали високий рівень соціально-педагогічної занедбаності і потяг до продовження протиправної поведінки, а також засуджених, які не проявили готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки, переведені з відділення ресоціалізації. У відділенні соціальної адаптації тримають засуджених, які правомірно себе поведуть і сумлінно ставляться до праці, та яким до закінчення строку покарання залишається не більше року, але не менше трьох місяців до звільнення.

За підсумками дослідження було встановлено, що більшість засуджених (74,6%) вважає неприпустимим втручання у їх внутрішні справи або захист їх з боку адміністрації установи. Колишні співробітники КВС хоча й не допускають порушень закону (за винятком незначних порушень правил внутрішнього розпорядку), але досить складно йдуть на контакт з адміністрацією. Слід сказати, що вони якнайчастіше обирають нейтральне ставлення до офіційного й неофіційного порядку відбування покарання.

Що стосується дотримання засудженими кримінальних традицій, то якби ця колонія була не новою, а перепрофільованою з іншої, з кримінальними традиціями, ситуація могла б мати інший вигляд. А так подібне зустрічається дуже рідко. До порушень правил внутрішнього розпорядку більше схильні ті, хто не може похвалитися високими посадами у минулому. Їх, представників колишнього рядового і молодшого начальницького складу, найбільше в колонії – майже дві третини засуджених, а серед колишніх співробітників УВП – близько 15%.

Спецконтингент закладу має особливу ознаку. Багато з них, особливо ті, хто обіймав певні посади, так і не змогли змиритися зі своїм ув'язненням. Як слушно зазначає А. В. Градецький, «інколи вони навіть віта-

ються, за звичкою: “Здоров’я бажаю”. І саме від них, професіоналів у своїй справі, надходить найбільше скарг, вони використовують найменшу щілину в законодавстві, щоб повернути до себе увагу адміністрації. Дехто з них навіть за ґратами продовжує випускати юридичну періодику, намагається бути в курсі останніх правових новин” [1, с. 197].

Скарги та запитання у колишніх співробітників КВС бувають різними, хоча більшість із них стосується кримінальних справ, за якими вони відбувають покарання. Так, колишній заступник однієї з колоній, підполковник внутрішньої служби, засуджений за співучасть у вбивстві та зґвалтуванні, доводив, що його засудили несправедливо й до злочину, під час якого по-звірячому зґвалтували й убили молоду дівчину, він не має жодного стосунку. Проте, насправді вина його була повністю доведеною. Є тут й інші специфічні риси. Зокрема, колишні співробітники КВС, на відміну від інших правоохоронців, набагато менше налаштовані на спілкування “для преси”.

Серед засуджених, колишніх співробітників КВС, спостерігається незначне підвищення кількості правопорушень (з 85 випадків правопорушень у 2013 р. до 98 випадків у 2014 р.). Найпоширенішими з порушень, які вчинюють колишні співробітники, за останні три роки є: виготовлення, придбання та зберігання заборонених предметів, виробів і речовин – 46 випадків; порушення локалізації – 28 випадків. Участь у конфліктних ситуаціях зменшилась завдяки профілактичній роботі співробітників установи з 24 до 11 випадків. Якщо порівнювати відбування покарання колишніми співробітниками КВС з іншими засудженими, то таке порушення, як зберігання колюче-ріжучих предметів, тут відсутнє.

При застосуванні до засуджених заходів стягнення в обов’язковому порядку враховується відповідність вчиненого правопорушення тяжкості покарання. Стан правопорядку та ефективність застосування заходів стягнення щомісячно аналізується на оперативних нарадах установи. Кількість осіб, до яких застосовані стягнення правами начальника (заступника) установи, зменшилась порівняно з аналогічним періодом минулого року на 4 випадки.

Як відомо, кожний засуджений повинен працювати, а адміністрація установи повинна забезпечувати залучення засуджених до суспільно корисної праці з урахуванням їх працездатності та, по можливості, спеціальності. Засуджені залучаються до праці, як правило, на виробництві цих установ, а в окремих випадках – на контрагентній основі на державних або інших форм власності підприємствах, за умови забезпечення належної охорони та ізоляції. Засуджені не мають права припиняти роботу з метою розв’язання трудових та інших конфліктів.

Припинення роботи розглядається як злісне порушення режиму відбування покарання і може потягти за собою застосування заходів дисциплінарної і матеріальної відповідальності. Необхідно вказати, що засуджені не відмовляються від праці, сумлінно виконують покладені на них обов’язки. Характерно, що значна частина з них має позови, загальна сума яких становить 7495,9 тис. грн. Кількість засуджених, що відшкодували позови, – 41 (з них 20 достроково сплачені). Загальна сума відшкодованих позовів сягає близько 4 тис. грн (з них 3 тис. грн достроково сплачені). Кількість засуджених, які мають аліменти, – 27 осіб (з них 1 достроково сплачений).

Менська колонія може виготовляти до 22 найменувань виробів: від господарських сумок і сувенірів із дерева до тротуарної плитки та кінської упряжі. Крім того, є автомайстерня. Однак колишні співробітники мало пристосовані до виробництва, лише 2% колись мали робітничу професію. Тому вони виконують роботи переважно низької кваліфікації.

У колонії з особами, позбавленими волі, проводиться виховна робота, яка спрямована на виховання їх у дусі чесного ставлення до праці, точного виконання законів, бережливого ставлення до державної власності, підвищення свідомості й культурного рівня, розвитку корисної ініціативи засуджених. Участь засуджених у виховних заходах заохочується і враховується при визначенні ступеня їх виправлення. Виховна робота з особами, позбавленими волі, проводиться диференційовано, з урахуванням виду установи, встановленого в ній режиму й особливостей різних категорій засуджених. До участі у виховній роботі залучають усі підрозділи установ, інші організації. До інших організацій слід віднести релігійні організації, конфесії, які справляють благодійний, світоглядний, духовний вплив на засуджених, котрі потребують моральної підтримки, духовної допомоги на шляху каяття в скоєному злочині й вибору соціально корисного способу життя.

Як визначають В. А. Бадира та Т. А. Денисова, виховна робота – це регламентована нормами законодавства система соціальних, психолого-педагогічних, профілактичних заходів, які здійснюються співробітниками колонії разом з іншими організаціями з метою виправлення і ресоціалізації засуджених [2, с. 29].

Необхідно зазначити, що більшість засуджених нейтрально сприймає виховні заходи. Найкраще ставлення до культурно-масової роботи, гірше – до агітаційної та пропагандистської роботи. Засуджені позитивно сприймають фізичне виховання. Вони намагаються за допомогою фізичної зарядки та інших методів підтримувати організм у гар-

ній фізичній формі, вести здоровий спосіб життя у місцях позбавлення волі та за їх межами після звільнення.

Що ж стосується загальноосвітнього та професійно-технічного навчання осіб, позбавлених волі, колишніх співробітників КВС, то засуджені намагаються опанувати певні робочі професії, особливо за якими вони можуть бути працевлаштовані у цій установі. Засудженим, які займаються самоосвітою, адміністрація установи створює необхідні умови для занять у вільний від роботи час. Професійно-технічне навчання засуджених і підвищення ними своєї виробничої кваліфікації заохочується і враховується при визначенні ступеня їх виправлення та перевиховання.

IV. Висновки

Таким чином, нами встановлено, що загалом у місцях позбавлення волі особи, з числа колишніх співробітників ДПтС України, характеризуються позитивно. Значних порушень режиму відбування покарання нами не виявлено. Вони сумлінно ставляться до праці, намагаються відшкодувати збитки, спричинені злочиним. Нейтральне ставлення до виховних заходів компенсується прагненням достроково звільнитися з УВП.

Проте занепокоєння викликає те, що ця категорія засуджених важко пристосовується до існуючих умов після звільнення. Вони не мають відповідної професії, багато з них втратили соціально корисні зв'язки. Існують матеріальні, побутові та інші проблеми.

Отже, у подальшому потребує вивчення основних напрямів і форм участі інститутів громадянського суспільства в підтримці осіб, які звільняються з УВП. Крім того, актуальними є контроль за дотриманням прав людини в місцях позбавлення волі, обов'язковість контролю з боку спостережних комісій, допомога в проведенні виховної роботи не тільки персоналом, а й громадськими та релігійними організаціями.

Список використаної літератури

1. Градецький А. В. Особливості виконання режиму утримання колишніх співробітників суду та правоохоронних органів / А. В. Градецький // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 195–203.
2. Бадира В. А. Правові основи виправлення та ресоціалізації жінок, засуджених до позбавлення волі : монографія / В. А. Бадира, Т. А. Денисова. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 168 с.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2015.

Доробалюк А. П. Уголовно-исполнительная характеристика осужденных, бывших сотрудников Государственной пенитенциарной службы Украины

В статье раскрыта уголовно-исполнительная характеристика осужденных, бывших сотрудников Государственной пенитенциарной службы Украины. Акцентировано на отношении осужденных к требованиям режима исполнения и отбывания наказания, общественно полезному труду, воспитательным мероприятиям.

Ключевые слова: осужденный, персонал, уголовно-исполнительная система, лишение свободы.

Dorobalyuk A. Penitentiary Characteristic Convicts Former Employees of the State Penitentiary Service of Ukraine

The article deals with criminal executing characteristic convicts former employees of the State Penitentiary Service of Ukraine. Special attention is paid to those sentenced to fixed assets fix: mode of execution and punishment, socially useful labor, educational activities, general education and vocational training.

As seen in the future requires learning the basic directions and forms of participation of civil society in support of persons released from penal institutions. Also relevant is the control of human rights in prisons, commitment control by supervisory commissions, assistance in educational work not only staff but also civic and religious organizations.

Stated that much of the former employees have a positive attitude to basic fixes. They try not to break the house rules, comply with other requirements of the regime. Conscientious attitude to work. If you do not have a working profession, then try to get some skills. Neutral include educational efforts. Positive inmates perceived physical education. They are trying to charge through physical and other methods to support the body in good physical shape, live a healthy life in prison and beyond after release.

Conclusions are drawn about the possibility of a positive impact on the convicts for their further rehabilitation.

Key words: convicted person, institutional stuff, penal system, imprisonment.